

КЛАСИФІКАЦІЯ МЕТОДІВ ФІНАНСОВОГО ПЛАНУВАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТІВ ПЛАНУВАННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР

Досліджено, проаналізовано та обґрунтовано методи фінансового планування як інструментів планування підприємницьких структур. Визначено, що у практиці фінансового планування різні методи можуть використовуватися в комплексі.

Ключові слова: фінансове планування, фінансовий план, методи фінансового планування.

BUZHUMSKA K.

OVERCHUK A.

Zhytomyr State Technological University

CLASSIFICATION OF METHODS OF FINANCIAL PLANNING AS TOOLS FOR PLANNING ACTIVITY OF ENTERPRISES 'STRUCTURES

The main problems of use of financial planning tools are considered, specifically its methods with the aim of achievement of efficient system of financial planning in entrepreneurial structure. Planning is the management component and provides the achievement of economic entity sustainable development, thus, efficient financial planning is a necessary means of main enterprise's objective realization – profit maximization. It is determined that financial planning method is the objective category of planning science, that is starting basic concept, which expresses the combined effect of development law system. Also the financial planning methods system is clarified on the basis of generalization and analysis of planning methods, which provides the efficient use of financial planning and control functions, the achievement of mission and goals of entrepreneurial subject activity management as well as providing its profitability. In particular, it is determined that the planning methods, applied in the practice of developing a financial plan, have different degrees of formalization. Some of them are brought to the level of economic and mathematical models and have software for the computer. Others are not sufficiently described and there is no algorithm for their application. However, this circumstance should not narrow the possibility of existing tools in practice. It is noted that, unlike traditional financial planning methods that focus only on target-based use of funds, program and target planning provides a function of financial control based on program results. The scientific novelty of the research conducted lies in the sphere of financial planning methods system clarification as well as of their contents characteristics, also the direct relationship between them is defined. Further researches of the author will be aimed at in-depth analysis of methodological provision of financial component of planning of innovation and technological modernization on the basis of research of domestic and foreign practice.

Key words: financial planning, financial plan, methods of financial planning.

Постановка проблеми. Ефективність формування і використання фінансових ресурсів суб'єкта підприємництва багато в чому залежить від організації і застосування правильних інструментів фінансового планування. Фінансовий план, як складова загальної системи планування фінансово-господарської діяльності підприємства, має узгоджуватись із стратегією його економічного розвитку, сприяти досягненню поставлених господарських завдань. Невірно визначені мета і завдання діяльності підприємства, ігнорування особливостей і реальних умов господарювання, водночас некваліфікована розробка планів може стати причиною погіршення фінансового стану і кінцевого фінансових результатів діяльності підприємства.

Наразі, не дивлячись на значний обсяг інформації, що дає фінансове планування і зростання кількості кваліфікованих фахівців у цій сфері, більшість вітчизняних підприємницьких структур не мають чітко розроблених фінансових планів і тому не можуть прогнозувати, контролювати та управляти своїм фінансовим потенціалом в повній мірі, що часто призводить до фінансових проблем та збільшує ризик банкрутства.

Професор Орлов О.О. [1] у своєму науковому дослідженні чітко визначає важливість застосування фінансового планування в діяльності суб'єктів господарювання: «В умовах директивно-планової економіки кожне підприємство розробляло фінансовий план, який включав аналіз діяльності підприємства, розрахунок нормативу оборотних активів, складання балансу доходів та витрат, встановлення величини фондів економічного стимулювання і їх використання, складання кредитного плану. Цей план (чи основні його показники) затверджувалися вищою організацією. Тепер такий порядок відмінений, і підприємства самі встановлюють, які розділи і показники фінансового плану їм необхідно розробити».

Слід зазначити, що сучасна практика управління фінансовим потенціалом суб'єкта підприємництва потребує необхідності у застосуванні нових методичних підходів до застосування системи фінансового планування та розробки фінансових планів.

Наголошуючи на важливість фінансового планування, ми маємо на увазі те, наскільки важливе планування сьогодні. Водночас, в умовах ринкових трансформацій потребує подальшої систематизації та

опрацювання методичного інструментарію система фінансового планування, зокрема комплексного підходу у формуванні методів, що забезпечують програмно-цільове фінансове планування.

Метою дослідження є обґрунтування та визначення системи методичного інструментарію фінансового планування, який сприятиме найбільш ефективному та раціональному розробленню фінансових планів підприємницьких структурах України. Враховуючи визначну роль даного питання в системі фінансового планування, спробуємо проаналізувати наукові підходи вчених, економістів, практиків щодо даної категорії, і як висновок, в узагальненому вигляді обґрунтуємо найбільш доцільні і сприятливі методи фінансового планування суб'єктів підприємництва та спробуємо визначити місце програмно-цільового фінансового планування в розробці фінансового плану підприємства.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. У науковій літературі та практиці господарювання актуальним є питання щодо удосконалення інструментів фінансового планування, зокрема використання його методів, на підприємствах. Дані питання знайшли своє відображення в працях багатьох вчених. Поняття «метод планування» в науковій літературі трактують по-різному, зокрема, Фольмут Х.Й. [2, с. 10] у своїх працях розглядає методи планування, контролювання та регулювання, як інструменти, що дозволять керівникам краще зрозуміти взаємозв'язки та взаємозалежності елементів виробничого процесу на виробництві, зробити виробничі витрати й результати більш «оглядовими». Методи, що використовуються для цього, він класифікує як інструменти оперативного планування.

Методи планування є складовою частиною методології планування і це сукупність способів і прийомів, за допомогою яких забезпечується розробка і обґрунтування планових документів – відзначає Лапушинська Г.К. [3, с. 61].

Богатирьов А.М. зазначає під методами структуровані й формалізовані інструменти, способи засоби полегшення процесу сприймання й обміркування інформації, що їх використовує управлінський персонал при виконанні відповідних операцій і робіт [4].

Водночас, Покропивний С.Ф. відмітив: «...вибираючи методи, необхідно виходити з певних вимог до них. Методи планування мають бути: по-перше, бути адекватними зовнішнім умовам господарювання, особливостям різних етапів процесу становлення та розвитку ринкових відносин; по-друге, якнайповніше враховувати профіль діяльності об'єкта планування та різноманітні засоби досягнення основної підприємницької мети – збільшення прибутку; по-третє, відповідати видовим ознакам плану, що розробляється» [5, с. 309].

Басовський Л.Є. розуміє під методами планування методи підготовки планових альтернатив, або хоча б, одного варіанту для затвердження особою, яка приймає рішення. Їх розрізняють за методами, що використовуються для складання планів, за методами і термінами можливої реалізації планів, за об'єктами планування [6, с. 29].

Водночас, в сучасних наукових розробках, незважаючи на значні напрацювання, які здійснені вченими, немає єдиного підходу щодо відповідних інструментів розробки фінансового плану та визначені єдиних методів його розроблення на основі програмно-цільового фінансового планування.

Викладення основного матеріалу дослідження. Важливим інструментом фінансового планування виступають його методи. Метод (гр. Methods – шлях дослідження чи спосіб пізнання) – спосіб організації практичного і теоретичного освоєння дійсності, зумовлений закономірностями відповідного об'єкта [7, с. 685]. Метод – це набір різних прийомів дослідження [8, с. 210]. Метод надає опис як повинна проявлятися наукова і практична діяльність людей у прикладній сфері науки.

Франклін Делано Рузвельт зазначив «Здоровий глузд підказує: вибирайте будь-який метод і попробуйте його. Якщо нічого не вийде, чесно признайте це – спробуйте інше. Але в будь-якому випадку попробуйте хоча б що-небудь» [9].

Методи планування – це технічні прийоми, інструменти, способи, за допомогою яких приймаються управлінські рішення, складаються плани, розраховуються планові показники, розробляються і обґрунтовуються планові документи. Вибір того чи іншого методу або групи методів залежить від системи планів, виду плану, етапу планування та конкретних умов розробки і самих розробників. Основне, щоб його застосування було корисним і давало реальні результати, які будуть використовуватись при здійсненні планового процесу [10, с. 116].

Отже, враховуючи наведені вище наукові дефініції можна стверджувати, що методи фінансового планування створюють систему різних засобів і прийомів вивчення та узагальнення явищ дійсності в сфері планування фінансового потенціалу господарюючих суб'єктів.

Різноманітність сучасних методів планування потребує диференційованого підходу до їх розгляду. Проведемо аналіз існуючих класифікацій методів фінансового планування (табл. 1).

Як показує аналіз таблиці 1, традиційний перелік методів фінансового планування розширюється одним науковцем і звужується іншим.

Виходячи з отриманих даних можна зробити висновок, що більшість авторів до основних методів фінансового планування відносять: балансовий [3, 12-15, 17, 19-21], нормативний [3, 11, 13, 14, 16-21], розрахунково-аналітичний [11, 13-15, 17-21], оптимізації [11, 14, 16, 18-21], економіко-математичного моделювання [3, 12-20].

**Існуюча класифікація методів фінансового планування на підприємстві
в окремих літературних джерелах**

Найменування методів	Група авторів	Кількість джерел
Балансовий	[3, с. 222; 12, с. 449-450; 13, с. 212-213; 14, с. 63-64; 15, с. 69-71; 17, с. 403-404; 19, с. 484-488; 20, с. 266-267; 21, с. 113]	9
Нормативний	[3, с. 222; 11, с. 104; 13, с. 212-213; 14, с. 63-64; 16, с. 360; 17, с. 403-404; 18, с. 219; 19, с. 484-488; 20, с. 266-267; 21, с. 113]	10
Розрахунково-аналітичний	[11, с. 104; 13, с. 212-213; 14, с. 63-64; 15, с. 69-71; 17, с. 403-404; 19, с. 484-488; 20, с. 266-267; 21, с. 113]	9
Оптимізаційний	[11, с. 104; 14; 16; 18-21]	7
Економіко-математичний	[3, с. 222; 12, с. 449-450; 13, с. 212-213; 14, с. 63-64; 15, с. 69-71; 16, с. 360; 17, с. 403-404; 18, с. 219; 19, с. 484-488; 20, с. 266-267]	10
Економіко-статистичний	[12, с. 449-450]	1
Дисконтування	[15, с. 69-71]	1
Сценаріїв	[15, с. 69-71]	1
Програмно-цільовий	[21, с. 113]	1
Всього		49

На їх протипагу Пашута М.Т. доповнює даний список програмно-цільовим методом фінансового планування [21], група авторів Ліголенко Л.О. та Гуляева Н.М. – економіко-статистичним [12], Ліхачова О.Н., Щуров С.А. використовують у своїй методиці методи дисконтування та сценаріїв [15].

Отже, за наведеної класифікації, до основних методів фінансового планування відносять:

1. Балансовий метод. Сутність цього методу полягає в тому, що шляхом побудови балансів досягається погодженість наявних фінансових ресурсів з потребами в них. Цей метод використовується при обґрунтуванні планів доходів та витрат, при плануванні розподілу прибутку та окремих складових активів підприємства [3, 12-15, 17, 19-21].

2. Нормативний метод передбачає розрахунок на основі встановлених фінансових норм та техніко-економічних нормативів потреби підприємства у фінансових ресурсах та їх джерел. Такими нормами та нормативами можуть бути ставки податків і тарифів, норми амортизаційних відрахувань та оборотних активів тощо. У фінансовому плануванні використовується низка нормативів різного рівня: державні, галузеві, місцеві, господарюючого суб'єкта [3, 11, 13, 14, 16-21].

3. Розрахунково-аналітичний метод полягає в тому, що за результатами аналізу досягнутих величин фінансових показників базового періоду та індексів його зміни у плановому періоді розраховується планове значення відповідного показника. Цей метод використовується за умови відсутності техніко-економічних нормативів та передбачає опосередковане встановлення взаємозв'язку між показниками на основі аналізу їх динаміки та тісноти зв'язку. Він базується на експертних оцінках, використовується для планування сум прибутку та доходу, розподілу прибутку тощо [11, 13-15, 17-21].

4. Оптимізації планових рішень. Сутність цього методу полягає в розробці декількох варіантів планових розрахунків із метою вибору з них найбільш оптимального. При цьому застосовуються різноманітні критерії вибору: максимум прибутку на грошову одиницю вкладеного капіталу, мінімізація фінансових витрат і поточних витрат, мінімізація ризику [11, 14, 16, 18-21].

5. Метод економіко-математичного моделювання дозволяє знайти кількісний вираз взаємозв'язку між конкретним фінансовим показником та факторами, які його визначають, та перейти від середніх величин до оптимальних варіантів в плануванні. Такий взаємозв'язок виражається через економіко-математичну модель, яка являє собою точний математичний опис економічного процесу (факторів, які характеризують структуру та закономірності зміни економічного явища за допомогою математичних символів та прийомів – рівнянь, нерівностей, таблиць, графіків). У модель включають тільки основні фактори. Вона може бути побудована за функціональним та кореляційним зв'язками [3, 12-20].

6. Економіко-статистичний метод полягає у перенесенні тенденцій аналітичного періоду на плановий. Основними умовами його застосування є: незмінність тенденцій розвитку господарюючого суб'єкта (показника), чіткий вияв таких тенденцій та їхній позитивний характер, відповідність «характеру показника». Цей метод використовується в перебігу розроблення плану доходів та витрат, балансового плану [12].

7. Метод дисконтування використовується при розробці фінансового плану щодо прогнозування сукупності розподіленіх під час надходження та виплаті грошових коштів [15].

8. Метод сценаріїв – ефективний засіб для організації прогнозування, об'єднуючого якісний і кількісний підходи.

Сценарій – це модель майбутнього, в якій описується можливий хід подій з вказівкою вірогідності їх реалізації. У сценарії визначаються основні чинники, які повинні бути прийняті до уваги, і вказується, яким чином ці фактори можуть вплинути на передбачувані події [15].

9. Програмно-цільовий метод полягає в тому, що для частини плану розробляється соціальна цільова комплексна програма, в якій цілі плану узгоджуються з ресурсами. Цільові програми передбачають застосування системного підходу, в його основі лежить поділ на підцілі, та визначення ресурсів, необхідних для їх узгодженої реалізації. Оцінка і вибір можливих варіантів програм здійснюється за різними критеріями, якими є, зокрема, мінімум витрат або часу на їх реалізацію [21].

Наразі теорія та практика планування має у своєму розпорядженні багатий інструментарій, що дозволяє вирішувати широкий спектр різних важливих питань.

Вибір того чи іншого методу планування визначається багатьма факторами, наприклад, тривалістю планового періоду, вихідною інформаційною базою, цілями і завданнями плану, кваліфікацією відповідного фахівця, наявністю програмних продуктів і технічних засобів управління.

Водночас, як зазначає Богатирьов А.М., загальний недолік визначень, складу та класифікації методів планування, їх різноманітність та суб'єктивність, і, як наслідок, неповний, мозаїчний склад пропонованих методів.

У практиці фінансового планування різні методи повинні використовуватися в комплексі, що створює проблему їх доцільної сумісності. Однак, не всі методи можливо ефективно поєднати один з одним, оскільки витрати на застосування тих або інших методів різні. Доцільність їх застосування може змінюватися залежно від часу та завдань. Тому при обґрунтуванні планових рішень важливо впевнитись в тому, що застосовувані методи або їх фрагменти сумісні один з одним.

Зокрема, методи, що застосовуються в практиці розробки фінансового плану, мають різний ступінь формалізації. Деякі з них доведені до рівня економіко-математичних моделей і мають програмне забезпечення для ЕОМ. Інші – недостатньо описані, і відсутній алгоритм їхнього застосування. Проте, дана обставина не повинна на практиці звужувати можливість наявного інструментарію, оскільки всі методи в значній мірі доповнюються творчими можливостями фахівців, які займаються проблемами планування [3, с. 37-38].

Запровадження сценарію програмно-цільового фінансового планування є істотною зміною в бюджетній ідеології. В практиці формування фінансового плану увага часто зосереджується саме на ресурсній частині виробничої функції підприємства, і, зазвичай, мало уваги приділяється одержуваним результатам. З іншого боку, програмно-цільовий метод формування фінансового плану застосовує зовсім інший підхід, особливістю якого є те, що процес починається із зосередження уваги спершу на результатах, які необхідно досягти на підприємстві, а вже потім постає питання про те, які ресурси слід використати для досягнення цих результатів. Результати в цій системі – це те, що керівник підприємства має намір досягти, або цілі, яких він досягає, здійснюючи певні заходи на підприємстві.

Сукупність методів планування, що забезпечують запровадження програмно-цільового фінансового планування в системі управління господарською діяльністю суб'єктів господарювання, наведена на рис. 1.

Програмно-цільове планування побудоване за логічною схемою «цілі-шляхи-способи-засоби». Спочатку визначаються цілі підприємства, які мають бути досягнуті, розробляються шляхи їх реалізації, більш детальні способи і засоби. Зрештою, поставивши перед собою певні цілі, фахівець у цій сфері розробляє програму дій з їх досягнення. Звідси випливає, що особливістю даного методу є не просто прогнозування майбутніх станів системи, а розроблення конкретної програми щодо досягнення бажаних результатів. Тобто програмно-цільовий метод фінансового планування дозволяє не тільки оцінити ситуацію, але й впливати на її наслідки, що вигідно відрізняє його від більшості інших методів.

Водночас, помилковим було б твердження, що при застосуванні програмно-цільового методу не використовуються інші методи фінансового планування.

Ось наприклад, для розрахунку окремих статей витрат за економічною класифікацією використовується нормативний метод, що базується на узагальнених або деталізованих нормативах.

Метод економічно-математичного моделювання дозволяє знайти кількісний вираз взаємозв'язку між конкретним фінансовим показником та факторами, які його визначають, та перейти від середніх величин до оптимальних варіантів в плануванні. Такий взаємозв'язок виражається через економіко-математичну модель, яка являє собою точний математичний опис економічного процесу (факторів, які характеризують структуру та закономірності зміни економічного явища за допомогою математичних символів та прийомів – рівнянь, нерівностей, таблиць, графіків). У модель включають тільки основні фактори. Вона може бути побудована за функціональним та кореляційним зв'язком.

Балансовий метод є методом кошторисного планування, тому він головний при постатейному бюджетуванні. За його допомогою встановлюється тотожність між джерелами фінансування та обсягами і напрямками використання фінансових ресурсів.

Помилковим було б твердження, що при застосуванні програмно-цільового фінансового планування не використовуються інші методи фінансового планування. Взаємозв'язок методів фінансового планування наведено на рис. 2.

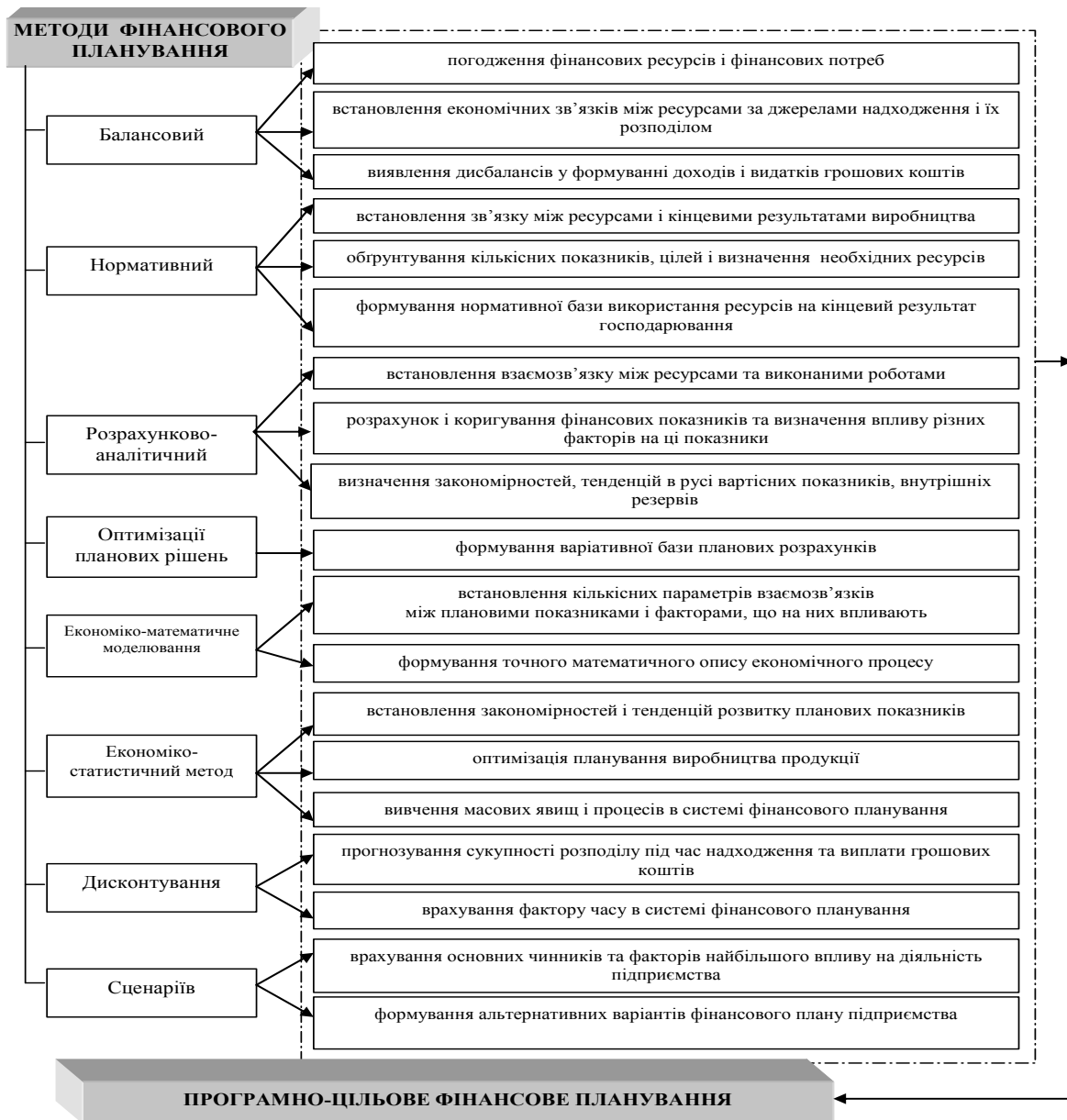

Рис. 1. Система методів запровадження програмно-цільового фінансового планування в системі управління господарською діяльністю суб'єкта підприємництва

Як показує рис. 2 програмно-цільове фінансове планування поєднує усі ці методи та додає елементи, за допомогою яких встановлюється взаємозв'язок між ресурсами та результатами діяльності суб'єкта господарювання.

Водночас, очевидно, що процес фінансового планування з використанням програмно-цільового методу за своєю сутністю є циклом, який починається і закінчується визначенням проблем соціально-економічного характеру і охоплює поетапне впровадження всіх заходів необхідних для їх вирішення, що є головною рисою програмно-цільового методу фінансового планування.

У той же час, кожен новий цикл побудови фінансового плану за програмно-цільовим методом починається з оцінки ефективності бюджетної програми після завершення її реалізації, тобто визначається ступінь досягнення мети програми.

Ще однією рисою програмно-цільового методу є орієнтованість на надання найбільшого обсягу послуги на одиницю витрачених коштів. Згідно з методологією даного методу, бюджет демонструє стандарт послуги, визначає обсяг робіт, які необхідно виконати, і кошти, необхідні для забезпечення певної послуги.

У той же час, як зазначалося, програмно-цільове фінансове планування спрямовується на виконання програм. Які в свою чергу, формують групи видів діяльності, спрямованих на досягнення мети підприємницької структури або групи пріоритетів цілей і споріднених завдань, виконання яких заплановано в середній або довгостроковій перспективі. Світовий досвід свідчить, що програми мають ієрархічну структуру, компонентами якої є:

- комплекс заходів, спрямованих на вирішення поставленої мети;
- організаційна система управління програмою;

- система розподілу і залучення ресурсів;
- система контролю реалізації програми і оцінки її ефективності;
- законодавча і нормативна база програми.

У свою чергу, можна виділити функції і завдання, які вирішуються за допомогою програмно-цільового методу фінансового планування:

- визначення цільового стану даного процесу;
- координація розвитку різних підсистем (наприклад, економічної, соціальної, науково-технічної, екологічної), з метою досягнення максимального ефекту;
- створення основи для прийняття управлінських рішень усіма суб'єктами системи (в разі регіональної економічної системи: органи виконавчої влади і муніципальної влади, відомства, приватний бізнес, населення);
- збалансування інтересів учасників даної системи.

Рис. 2. Взаємозв'язок окремих методів фінансового планування в системі програмно-цільового фінансового планування

На відміну від традиційних методів фінансового планування, який приділяє увагу тільки контролю за цільовим використанням коштів, програмно-цільове планування забезпечує функцію фінансового контролю, що базується на результатах програми.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Проведені дослідження щодо методів фінансового планування засвідчили:

1. Методи фінансового планування створюють систему різних засобів і прийомів вивчення та узагальнення явищ дійсності в сфері планування фінансового потенціалу господарюючих суб'єктів.

2. У практиці фінансового планування різні методи можуть використовуватися в комплексі, що створює проблему їх доцільної сумісності.

3. Програмно-цільове фінансове планування за своєю суттю є системним процесом, який починається та закінчується з визначення переліку соціальних та економічних проблем суб'єкта господарювання і охоплює поетапне впровадження усіх заходів, необхідних для їх подолання, що є головною рисою програмно-цільового методу фінансового планування.

Подальші дослідження авторів будуть спрямовані на поглиблений аналіз методичного забезпечення фінансової складової планування інноваційно-технологічної модернізації на основі дослідження вітчизняної та закордонної практики.

Література

1. Орлов О.А. Планирование деятельности промышленного предприятия : [учебник] / О.А. Орлов – [Издание 2-е, перераб. и дополн]. – К. : Скарбы, 2006. – 416 с.
2. Фольмут Х.Й. Инструменты контролинга от А до Я / Фольмут Х.Й. ; пер. нем. – М. : Финансы и статистика, 1998. – 340 с.
3. Лапушинская Г.К. Планирование в условиях рынка : [учебное пособие] / Г.К. Лапушинская, А.Н. Петров. – М. : Издательско-торговая корпорация «Дашков и К», 2003. – 252 с.
4. Богатирьев А.М. Планування діяльності підприємств харчової промисловості в умовах ринку : [монографія] / А.М. Богатирьев, А.І. Бутенко, І.О. Кузнецов. – Одеса : Інститут проблем ринку та економіко-екологічних досліджень НАН України. Одеська національна академія харчових технологій, 2003. – 274 с.
5. Економіка підприємства : підручник / за заг. ред. С.Ф. Покропівного. – Вид. 2-е, перероб. та доп. – К. : КНЕУ, 2001. – 528 с.

6. Басовський Л.Е. Планирование и прогнозирование в условиях рынка : [учеб. пос.] / Л.Е. Басовський. – М. : ИНФРА – М, 2004. – 260 с.
7. Базилевич В.Д. Метафізика економіки / В.Д. Базилевич, В.В. Ільїн. – К. : Знання, 2007. – 718 с.
8. Малюга Н.М. Бухгалтерський облік в Україні: теорія й методологія, перспективи розвитку : [монографія] / Н.М. Малюга. – Житомир : ЖДТУ, 2005. – 548 с.
9. <http://www.2devochki.ru/98/index/html/>.
10. Тарасюк Г.М. Планова діяльність як системний процес управління підприємством : [монографія] / Г.М. Тарасюк. Житомир ; Житомирський державний технологічний університет, 2006. – 469 с.
11. Фінанси підприємства : [підручник] / [Л. О. Лігоненко, Н. М. Гуляєва, Н.А. Гриню, Г. В. Ситник]. – Київський національний торговельно-економічний ун-т. – К., 2007. – 491 с.
12. Партин Г.О. Фінанси підприємств : [навч. Посіб.] / Г.О. Партин, А.Г. Загородній – [2-е вид., перероб. і доп.]. – К. : Знання, 2006. – 379 с.
13. Ситник Л.С. Фінансовий менеджмент : [навч. посібник] / Л. С. Ситник. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 352 с.
14. Лихачова О.Н. Долгосрочная и краткосрочная финансовая политика предприятия : [учеб. пособие] / О. Н. Лихачова, С. А. Щуров ; [под ред. И.Я. Лукасевича]. – М. : Вузовский ученик, 2007. – 288 с.
15. Мних М.В. Фінанси підприємств : [навч. Посіб.] / М. В. Мних, П. А. Лайко. – К. : Знання України, 2004. – 428 с.
16. Шелудько В.М. Фінансовий менеджмент : [підручник] / В.М. Шелудько. – К. : Знання, 2006. – 439 с.
17. Аранчій В.І. Фінанси підприємства : [навчальний посібник] / В. І. Аранчій. – К. : ВД «Професіонал», 2004. – 304 с.
18. Балабанов И.Т. Финансовый анализ и планирование хозяйствующего субъекта / И. Т. Балабанов. – [2-е изд.]. – М. : Финансы и статистика, 2000. – 208 с.
19. Финансовый менеджмент : [учебник для студ. вузов, обуч. по экон. спец.] / [Г. Б. Поляк, И. А. Акодис, Т. А. Краева, С. П. Колчин, А. П. Пантелеев] ; под ред. Г. Б. Поляк. – М. : Финансы, 1997. – 518 с.
20. Пашута М.Т. Прогнозування та програмування економічного і соціального розвитку : [навчальний посібник] / М. Т. Пашута. – Київ : Центр навчальної літератури, 2005. – 408 с.
21. Кірейцев Г.Г. Фінанси підприємств : [навч. посібник] / Г.Г. Кірейцев, Н.Г. Виговська, О.М. Петрук. – Житомир : ЖІТІ, 2002.
22. Лебединский Н.П. Основы методологии планирования и автоматизации плановых расчетов : [учебник для системы переподгот. и повышения квалификации рук. кадров нар. хоз-ва] / Н. П. Лебединский ; [Акад. нар. хоз-ва при Совете Министров СССР]. – М. : Экономика, 1989. – 271 с.

References

1. Orlov, O.A. (2006), *Planirovanie deyatel'nosti promyshlennogo predpriyatiya*, Izdanie 2nd, per. i dop., Skarby, K., 416 p.
2. Fol'mut, H.J. (1998), *Instrumenty kontrolyngina ot A do Ya*, translate by Deutsch, *Finansy i statistika*, M., 340 p.
3. Lapushinskaja, G.K. and Petrov, A.N. (2003), *Planirovanie v usloviyakh rynka*, Izdatel'sko-torgovaja korporacija Dashkov i K, M., 252 p.
4. Bogatyrov, A.M., Butenko, A.I. and Kuznjecov, I.O. (2003), *Planuvannja dijtal'nosti pidpryjemstv harchovoi' promyslovosti v umovoh rynku*, monografija, Instytut problem rynku ta ekonomiko-ekologichnyh doslidzhen' NAN Ukraïny, Odes'ka nacional'na akademija harchovyh tehnologij, Odesa, 274 p.
5. Pokropyvno, S.F. (ed.) (2001), *Ekonomika pidpryjemstva*, 2nd, per. ta dop., KNEU, K., 528 p.
6. Basov's'kyj, L.E. (2004), *Planirovanie i prognozirovanie v usloviyakh rynka*, YNFRA–M, M., 260 p.
7. Bazilevich, V.D. and Il'in, V.V. (2007), *Metafizika ekonomiki*, Znannja, K., 718 p.
8. Maljuga, N.M. (2005), *Bukhgalters'kij oblik v Ukraïni: teoriya i metodologiya, perspektivi rozvitu*, monografija, ZhDTU, Zhytomyr, 548 p.
9. Assocjacyja UEFA, available at: <http://www.2devochki.ru/98/index/html/>
10. Tarasjuk, G.M. (2006), *Planova dijtal'nist' jak systemnyj proces upravlinnja pidpryjemstvom*, monografija, Zhytomyr's'kyj derzhavnyj tehnologichnyj universytet, Zhytomyr, 469 p.
11. Ligonenko, L.O., Guljajeva, N.M., Grynju, N.A. and Sytnyk, G.V. (2007), *Finansy pidpryjemstva, Kyi'vs'kyj nacional'nyj torgovel'no-ekonomichnyj un-t.*, K., 491 p.
12. Partyn, G.O. and Zagorodnij, A.G. (2006), *Finansy pidpryjemstv*, 2 nd, per. i dop., Znannja, K., 379 p.
13. Sytnyk, L.S. (2006), *Finansovij menedzhment*, Centr navchal'noi' literatury, K., 352 p.
14. Lyhachova, O.N. and Shhurov, S.A. (2007), *Dolgosrochnaya i kratkosrochnaya finansovaya politika predpriyatiya*, in Lukasevycha, Y.Ja. (ed.), *Vuzovskij uchenyk*, M., 288 p.
15. Mnyh, M.V. and Lajko, P.A. (2004), *Finansy pidpryjemstv*, Znannja Ukraïny, K., 428 p.
16. Shelud'ko, V.M. (2006), *Finansovij menedzhment*, Znannja, K., 439 p.
17. Aranchij, V.I. (2004), *Finansy pidpryjemstva*, VD «Profesional», K., 304 p.
18. Balabanov, I.T. (2000), *Finansovy analiz i planirovanie khozjaistvuushchego sub'ekta*, 2 nd, *Finansy i statistika*, M., 208 p.
19. Poljak, G.B., Akodis, I.A., Kraeva, T.A., Kolchin, S.P. and Pantelev, A.P. (1997), *Finansovij menedzhment*, in Poljak, G.B. (ed.), *Finansy*, M., 518 p.
20. Pashuta, M.T. (2005), *Prognozuvannja ta programuvannja ekonomichnogo i social'nogo rozvytku*, Centr navchal'noi' literatury, Kyi'v, 408 p.
21. Kirejcev, G.G., Vygov's'ka, N.G. and Petruk, O.M. (2002), *Finansy pidpryjemstv*, ZhITI, Zhytomyr.
22. Lebedinskij, N.P. (1989), *Osnovy metodologii planirovaniya i avtomatizatsii planovykh raschetov* : *uchebnik dlya systemy perepodgot. i povysheniya kvalifikatsii*, Akad. nar. hoz-va pri Sovete Ministrov SSSR, *Jekonomika*, M., 271 p.

Рецензія/Peer review : 05.02.2018

Надрукована/Printed : 04.04.2018

Рецензент: д. е. н., проф. Виговська Н. Г